

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Національної академії

внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Руслан СЕРБИН

05.06.2026 р.

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Машталяра Олександра Михайловича на тему: «Правова охорона і захист персональних даних в сфері штучного інтелекту», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2022 року (протокол № 16) та уточнено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 грудня 2023 року (протокол № 26).

ВИТЯГ

з протоколу розширеного засідання кафедри інформаційних технологій навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ від 04 червня 2026 року

Присутні:

кафедра інформаційних технологій навчально-наукового інституту права та психології: завідувач кафедри, кандидат фізико-математичних наук, доцент Кудінов В.А. (голова засідання), професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Хахановський В.Г. (науковий керівник); професор кафедри, кандидат технічних наук, професор Корнейко О.В. (рецензент); доцент кафедри, кандидат технічних наук, доцент Пакриш О.Є., аспірант денної форми навчання Машталяр О.М.

кафедра економіко-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології: професор кафедри, кандидат юридичних наук, професор Андрущенко І.Г. (рецензент).

кафедра адміністративного права та процесу: завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор Доценко О.С.

відділ організації наукової діяльності: провідний науковий співробітник відділу, доктор юридичних наук, професор Гусарев С.Д., головний науковий співробітник відділу, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Орлов Ю.Ю., провідний науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук, старший дослідник Бондар С.В.

кафедра поліцейської діяльності: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, професор Братель С.Г.

кафедра криміналістики навчально-наукового інституту права та психології: завідувач кафедри, кандидат мед. наук, доцент Несен О.О.

кафедра криміналістики та судової медицини: професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Черноус Ю.М, професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Комаринська Ю.Б.

кафедра кримінології та інформаційних технологій: завідувач кафедри, доктор філософії з права, доцент Школьніков В.І.

Були присутні 5 докторів наук та 7 кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження здобувача кафедри інформаційних технологій навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ Машталяра Олександра Михайловича на тему: «Правова охорона і захист персональних даних в сфері штучного інтелекту», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо її рекомендації для попереднього розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Здобувача Машталяра Олександра Михайловича про результати дисертаційного дослідження. У доповіді було обґрунтовано насамперед актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження, здобувач довів до присутніх структуру роботи та основні її положення, сформульовано та обґрунтовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що стрімке впровадження систем штучного інтелекту в публічне управління, економіку, сферу безпеки та цифрові сервіси кардинально змінює характер обробки персональних даних. Алгоритмічні системи здатні автоматично приймати рішення, що впливають на права людини, формувати детальні цифрові профілі, здійснювати масове спостереження та генерувати інференційні висновки – відомості про особу, яких не було на момент первинного збору даних, однак які можуть визначати її доступ до кредитів, працевлаштування, соціальних послуг і правосуддя. Традиційна модель захисту персональних даних, сформована навколо принципів інформованої згоди, цільового обмеження та мінімізації, виявляється недостатньою в умовах самонавчальних алгоритмів і масивів Big Data. Концепція згоди переживає кризу ефективності: суб'єкт даних фізично не здатен контролювати всі сценарії подальшого використання своєї інформації, а анонімізація більше не гарантує захисту в умовах комбінування різнорідних наборів даних. Чинне законодавство України не містить спеціальних гарантій щодо автоматизованих рішень, інференційних даних, алгоритмічної відповідальності та біометричної

ідентифікації, що утворює системні прогалини, які неможливо усунути в межах наявної нормативної моделі.

Дисертація присвячена дослідженню теоретико-правових, методологічних і практичних засад правової охорони та захисту персональних даних у сфері застосування технологій штучного інтелекту.

Актуальність теми також зумовлена необхідністю формування ефективної системи державного впливу на обробку персональних даних із використанням технологій штучного інтелекту, яка забезпечувала належний баланс між розвитком цифрових інновацій, потребами публічної безпеки та гарантіями захисту прав і свобод людини.

У дисертації ґрунтовно проаналізовано теоретико-правові основи правової охорони та захисту персональних даних у сфері штучного інтелекту, розкрито особливості обробки персональних даних алгоритмічними системами, досліджено міжнародний і зарубіжний досвід правового регулювання обробки персональних даних технологіями штучного інтелекту, визначено прогалини в національному законодавстві, запропоновано виокремлення інференційних персональних даних як самостійного об'єкта правової охорони, розроблено модель алгоритмічної відповідальності, обґрунтовано підхід до правової оцінки обробки персональних даних через архітектуру алгоритмічних систем, логіку машинного навчання та соціальні наслідки автоматизованих рішень.

Працюючи над дисертаційним дослідженням, автор провів опитування та анкетування 112 осіб, які є практичними працівниками у сфері правозастосування та цифрової безпеки з питань правової охорони та захисту персональних даних у сфері штучного інтелекту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень правової охорони та захисту персональних даних у сфері штучного інтелекту в українській правовій науці, у якому зазначену проблематику розглядають як самостійний об'єкт правового регулювання з огляду на технологічну специфіку алгоритмічних систем і підвищених ризиків для прав та свобод людини.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені за результатами дослідження висновки та рекомендації були впроваджені в практичну діяльність і використовуються в освітньому процесі, у науковій діяльності та у практичній діяльності.

Пошук й аналіз наукових джерел за тематикою дисертаційного дослідження, теоретичні положення та практичні висновки, сформульовані й аргументовані в дисертації, пропозиції та рекомендації, що демонструють наукові результати дисертації, викладені в трьох наукових публікаціях, а також двох наукових статтях у співавторстві. У працях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта становить 50 % і полягає в дослідженні проблем захисту персональних даних, аналізі ризиків використання штучного інтелекту, біометричних технологій, автоматизованої обробки інформації та формулюванні пропозицій з удосконалення законодавства України в цій сфері.

Основні наукові результати дисертації опубліковані у дев'яти публікаціях, серед яких п'ять статей у виданнях, включених МОН України до переліку

наукових фахових видань у галузі юридичних наук, а також у чотирьох тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах і засіданнях круглих столів.

Дисертація складається із анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Після закінчення доповіді здобувачу присутніми були поставлені наступні питання:

Братель С.Г.: У чому полягає різниця між правовою охороною і правовим захистом персональних даних?

Відповідь: Дякую за запитання. У дисертації правова охорона і правовий захист персональних даних розмежовуються за їх призначенням. Правова охорона має превентивний характер і спрямована на недопущення порушень ще до їх виникнення. Вона охоплює систему правових, організаційних і технічних гарантій: законність, прозорість, мінімізацію даних, цільове обмеження, конфіденційність, *privacy by design*, *privacy by default*, оцінку впливу на захист персональних даних та алгоритмічний аудит.

Правовий захист, на відміну від охорони, застосовується тоді, коли право особи вже порушено або існує реальна загроза такого порушення. Він охоплює звернення до суду чи уповноваженого органу, оскарження автоматизованого рішення, вимогу про виправлення або видалення даних, припинення незаконної обробки, відшкодування шкоди та притягнення винних осіб до відповідальності. У сфері ШІ це розмежування особливо важливе, оскільки ризики можуть виникати не лише під час збирання даних, а й на етапах навчання алгоритму, профілювання, формування інференційних висновків та автоматизованого прийняття рішень.

Орлов Ю.Ю.: Що Ви розумієте під інференційними персональними даними і чому їх потрібно окремо регулювати?

Відповідь: Дякую за запитання. Під інференційними персональними даними я розумію відомості, оцінки, прогнози або висновки про фізичну особу, які не були прямо надані самою особою, а сформовані системою штучного інтелекту на основі аналізу інших даних. Наприклад, алгоритм може на підставі поведінки особи в цифровому середовищі зробити висновок про її платоспроможність, стан здоров'я, професійні якості, поведінкові ризики або ймовірність певних дій.

Окреме регулювання таких даних потрібне тому, що вони можуть істотно впливати на права, свободи та можливості особи, хоча сама особа часто не знає про їх існування. Саме на підставі таких висновків може бути прийнято рішення про відмову в кредиті, працевлаштуванні, доступі до послуги чи страхуванні. Тому особа повинна мати право знати про формування таких висновків, розуміти їх загальну логіку, оскаржувати їх неточність або дискримінаційний характер та вимагати перегляду автоматизованого рішення людиною.

Кудінов В.А.: Чому традиційна модель захисту персональних даних є недостатньою для сфери ШІ?

Відповідь: Дякую за запитання. Традиційна модель захисту персональних даних формувалася для відносно простих інформаційних систем, де дані збиралися для конкретної мети, зберігалися у визначеній базі, а особа могла надати згоду на їх обробку. У сфері штучного інтелекту така модель є недостатньою, оскільки алгоритмічні системи працюють з великими масивами даних, поєднують інформацію з різних джерел, повторно використовують її для нових цілей і можуть формувати нові висновки про особу.

Крім того, у сфері ШІ класичні принципи згоди, мінімізації даних і цільового обмеження не завжди забезпечують реальний контроль особи над її персональними даними. Особа часто не розуміє, які саме дані про неї обробляються, як працює алгоритм і які наслідки це може мати. Тому потрібні додаткові гарантії: оцінка впливу на захист персональних даних, алгоритмічний аудит, право на пояснення автоматизованого рішення, людське втручання, спеціальне регулювання інференційних і біометричних даних та чіткий розподіл відповідальності між суб'єктами ШІ-системи.

Комаринська Ю.Б.: Що таке ризик-орієнтований підхід у Вашому дослідженні та які системи ШІ можна вважати високоризиковими для приватності?

Відповідь: Дякую за запитання. У моєму дослідженні ризик-орієнтований підхід означає, що обсяг правових вимог до системи штучного інтелекту має залежати не лише від самого факту обробки персональних даних, а передусім від рівня ризику, який така обробка створює для прав, свобод і приватності людини. Тобто чим більший потенційний вплив ШІ-системи на особу, тим суворішими мають бути гарантії: прозорість, людський контроль, оцінка впливу, алгоритмічний аудит, право на пояснення та можливість оскарження.

Високоризиковими для приватності можна вважати системи, які обробляють великі масиви персональних даних, використовують біометричні або чутливі дані, здійснюють профілювання, формують інференційні висновки, впливають на автоматизовані рішення або можуть спричинити дискримінаційні чи непропорційні наслідки. До таких систем належать, зокрема, системи розпізнавання обличчя, масового відеоспостереження, кредитного скорингу, автоматизованого відбору кандидатів на роботу, біометричної ідентифікації, а також ШІ-системи у правоохоронній діяльності, міграційному контролі та сфері соціальних послуг.

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається науковому керівнику.

Науковий керівник, доктор юридичних наук, професор Хахановський В.Г., який зазначив, що підготовлена Машталярем Олександром Михайловичем дисертація на тему: «Правова охорона і захист персональних даних у сфері штучного інтелекту» є результатом наполегливої науково-теоретичної діяльності.

Індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план Машталяр Олександр Михайлович виконав у повному обсязі.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено у п'яти публікаціях у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових

видань у галузі юридичних наук, а також у чотирьох тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах і засіданнях круглих столів.

Дисертант має достатній загальний рівень розвитку, професійно грамотно володіє інструментарієм дослідження.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дослідження викладено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою.

Оформлення дисертації відповідає встановленим МОН України вимогам.

Загалом дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор - Машталяр Олександр Михайлович - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Вважаю, що дисертаційну роботу можна представити до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Після цього було надано слово **рецензентам** роботи:

Кандидат юридичних наук, професор Андрущенко І.Г. Дисертаційне дослідження на тему «Правова охорона і захист персональних даних в сфері штучного інтелекту» присвячене вирішенню актуальної наукової проблеми, що полягає у комплексному дослідженні теоретико-правових, методологічних та прикладних аспектів правової охорони і захисту персональних даних в умовах стрімкого розвитку технологій штучного інтелекту та їх широкого впровадження у всі сфери суспільного життя.

Актуальність теми дослідження обумовлена сучасними глобальними тенденціями цифровізації суспільства, розвитком інформаційних технологій, використанням великих масивів даних (Big Data), алгоритмів машинного навчання та систем штучного інтелекту. У таких умовах персональні дані стають одним із ключових об'єктів правового захисту, а забезпечення належного балансу між інноваційним розвитком технологій та дотриманням фундаментальних прав людини набуває особливого значення. Для України ця проблематика є надзвичайно важливою також у контексті європейської інтеграції, гармонізації національного законодавства із правом Європейського Союзу та впровадження міжнародних стандартів захисту персональних даних.

Слід відзначити, що автором обрано надзвичайно складний міждисциплінарний напрям дослідження, який поєднує положення інформаційного, фінансового та адміністративного права, міжнародного права та права Європейського Союзу, а також досягнення сучасних інформаційних технологій та штучного інтелекту. Саме такий комплексний підхід дозволив всебічно дослідити предмет дисертаційної роботи та сформулювати обґрунтовані наукові висновки.

Структура дисертації є логічною, послідовною та відповідає поставленій меті й завданням дослідження. Робота складається зі вступу, трьох змістовних розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загалом дисертаційна робота «Правова охорона і захист персональних даних в сфері штучного інтелекту» є самостійною, завершеною науковою працею, виконаною на високому теоретичному та методологічному рівні. Дисертація характеризується актуальністю, науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів, а її зміст відповідає вимогам, що висувуються до дисертаційних досліджень.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація на тему «Правова охорона і захист персональних даних в сфері штучного інтелекту» відповідає встановленим вимогам до дисертаційних робіт, а її автор заслуговує на рекомендацію до Вченої ради НАВС стосовно прийняття рішення до її захисту у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат технічних наук, професор Корнейко О.В. Основна проблематика захисту персональних даних у сфері штучного інтелекту полягає в тому, що сучасні алгоритми ШІ працюють як «чорні скриньки» і потребують величезних масивів даних для навчання, часто включаючи персональну інформацію людини, і водночас залишаються непрозорими для контролю та регулювання. З появою великих дата-сетів (Big Data) і швидким розвитком ШІ зростають ризики витоку, неправомірного доступу та маніпулювання особистою інформацією. Алгоритми здатні виводити надзвичайно точні профілі користувачів на підставі даних. Це створює як можливості, так і небезпеки. Це створює ризики порушення приватності, дискримінації та несанкціонованого використання ПД. Це також ускладнює контроль за дотриманням прав людини.

Тому актуальною є правова охорона захисту ПД у сфері ШІ, що полягає у створенні відповідних нормативних гарантій, які забезпечують баланс між використанням великих масивів даних для розвитку ШІ та захистом прав людини на приватність.

Орієнтиром такої правової охорони виступають діючі стандарти ЄС. Так, Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних (так званий «GDPR») та Регламент Європейського парламенту і Ради 2024/1689 від 13 червня 2024 року про гармонізацію норм щодо штучного інтелекту («EU AI Act» чи «Акт про ШІ») обидва містять положення, які регулюють питання обробки ПД за допомогою систем ШІ.

Але в Україні ця сфера перебуває тільки на стадії формування. Закон про ШІ відсутній, законопроект № 8153 (GDPR по-українськи) ще не прийнятий, а діючий Закон України «Про захист персональних даних» (2010 р.) хоча і встановлює базові гарантії захисту ПД, але зовсім не враховує специфіку ШІ.

Таким чином, тема дисертаційної роботи Машталіяра О.М. є актуальною і злободенною для галузі права.

Як можна зрозуміти з тексту представленої на рецензію дисертації мета роботи полягає в комплексному аналізі наукових, методологічних та теоретико-правових засад захисту ПД у сфері ШІ, а також вироблення рекомендацій щодо

вдосконалення правового регулювання та практики застосування норм про захист даних в умовах розвитку ІІІ.

Судячи з представленого на рецензію тексту, дисертація виконана на достатньо високому науковому рівні, задовольняє встановленим вимогам до дисертаційних робіт докторів філософії, а її автор, Машталяр Олександр Михайлович, заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі права зі спеціальності 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

кандидат фіз.-мат. наук, доцент Кудінов В.А.; кандидат технічних наук, професор Корнейко О.В.; кандидат технічних наук, доцент Пакриш О.Є.; доктор юридичних наук, професор Доценко О.С.; доктор юридичних наук, професор Гусарев С.Д.; доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Орлов Ю.Ю.; кандидат юридичних наук, старший дослідник Бондар С.В.; кандидат юридичних наук, професор Братель С.Г.; доктор юридичних наук, професор Черноус Ю.М.; кандидат юридичних наук, доцент Комаринська Ю.Б.; доктор філософії з права, доцент Школьніков В.І.

Машталяр Олександр Михайлович висловив виступаючим та всім присутнім подяку за позитивну оцінку його дисертаційної роботи, за висловлені побажання та професійні поради, що сприяли вдосконаленню змісту та форми дисертації, а також корекції його подальших науково-дослідних планів.

На основі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів щодо дисертації Машталяра Олександра Михайловича на тему: «Правова охорона і захист персональних даних в сфері штучного інтелекту»

Дисертація дисертації Машталяра Олександра Михайловича на тему: «Правова охорона і захист персональних даних в сфері штучного інтелекту», яка подана на здобуття доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право», є цілісною, завершеною науковою працею.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Стрімке впровадження систем штучного інтелекту в публічне управління, економіку, сферу безпеки та цифрові сервіси кардинально змінює характер обробки персональних даних. Алгоритмічні системи здатні автоматично приймати рішення, що впливають на права людини, формувати детальні цифрові профілі, здійснювати масове спостереження та генерувати інференційні висновки – відомості про особу, яких не було на момент первинного збору даних, однак які можуть визначати її доступ до кредитів, працевлаштування, соціальних послуг і правосуддя. Традиційна модель захисту персональних даних, сформована навколо принципів інформованої згоди, цільового обмеження та мінімізації, виявляється недостатньою в умовах

самонавчальних алгоритмів і масивів Big Data. Концепція згоди переживає кризу ефективності: суб'єкт даних фізично не здатен контролювати всі сценарії подальшого використання своєї інформації, а анонімізація більше не гарантує захисту в умовах комбінування різномірних наборів даних. Чинне законодавство України не містить спеціальних гарантій щодо автоматизованих рішень, інференційних даних, алгоритмічної відповідальності та біометричної ідентифікації, що утворює системні прогалини, які неможливо усунути в межах наявної нормативної моделі.

На міжнародному рівні відповідь на ці виклики вже формується: Європейський Союз запровадив GDPR та Акт про штучний інтелект 2024 року, Рада Європи розробила рамкову конвенцію про ШІ та права людини, ЮНЕСКО ухвалила Рекомендацію з етики ШІ. Для України питання набуває стратегічного виміру: євроінтеграційний курс, статус кандидата в ЄС з 2023 року й активна цифровізація державних послуг зумовлюють необхідність системної адаптації національного законодавства. Законопроект № 8153 «Про захист персональних даних», прийнятий у першому читанні в листопаді 2024 року, є кроком у цьому напрямі, однак не містить спеціального регулювання обробки персональних даних у системах штучного інтелекту.

У межах роботи над дисертаційним дослідженням автор провів опитування та анкетування 112 осіб – практичних працівників у сфері правозастосування та цифрової безпеки з питань правової охорони та захисту персональних даних у сфері штучного інтелекту (додаток А).

Опрацьовуючи та систематизуючи отримані результати (додаток Б), автор сформулював такі висновки. Зокрема, 20,3 % респондентів вважають, що чинного законодавчого регулювання обробки персональних даних із використанням технологій штучного інтелекту достатньо, водночас 48,6 % опитаних зазначили, що законодавство потребує суттєвого оновлення. Лише 6,3 % респондентів не змогли визначитися з відповіддю на це питання. Серед основних недоліків чинного законодавства найбільше респондентів зауважили про брак спеціального правового режиму обробки персональних даних у системах ШІ – 30,3 %, відсутність визначення інференційних персональних даних – 25,2 %, а також брак алгоритмічного аудиту – 14,8 %.

Водночас 40,9 % опитаних вважають, що в законодавстві України обов'язково потрібно окремо закріпити правовий режим обробки персональних даних у системах штучного інтелекту. Ще 25,1 % поділяють таке закріплення лише для високоризикових систем ШІ. Натомість 15,5 % респондентів вважають достатніми загальні норми про захист персональних даних, а 12,7 % не вбачають у цьому потреби. Щодо розмежування правової охорони та правового захисту персональних даних у сфері ШІ, 21,4 % респондентів схвалюють підхід, за яким правова охорона має охоплювати превентивні гарантії до порушення права, а 22,8 % зазначили, що правовий захист має охоплювати засоби реагування після порушення або загрози порушення.

Увагу в межах анкетування було зосереджено на інференційних персональних даних. 33,7 % респондентів зазначили, що добре знайомі з цим поняттям, 50,4 % – частково знайомі, а 12,1 % чули про нього, але не мають

чіткого розуміння. Лише 3,8 % опитаних не знають про це поняття. Майже половина респондентів – 49,7 % – вважають, що інференційні персональні дані обов'язково потребують окремого правового регулювання, а 24,7 % поділяють таке регулювання лише у випадках, коли ці дані істотно впливають на права особи. Найвищі ризики для прав людини респонденти пов'язують з інференційними висновками щодо оцінки кредитоспроможності – 40,1 %, прогнозу поведінки особи – 16,8 %, а також висновків щодо стану здоров'я – 16,7 %.

Аналіз відповідей також засвідчив, що 40,7 % респондентів вважають профілювання особи за допомогою ШІ таким, що створює високі ризики для права на приватність. Ще 15,2 % зазначили, що такі ризики залежать від сфери застосування ШІ. Стосовно права особи на пояснення автоматизованого рішення, прийнятого з використанням ШІ, 32,7 % опитаних вважають його законодавче закріплення обов'язковим, а 26,4 % схвалюють таку необхідність у випадках, коли рішення має істотний вплив на права особи. Крім того, 42,2 % респондентів вважають, що право особи на людське втручання або перегляд автоматизованого рішення людиною має бути закріплене в усіх випадках автоматизованого рішення, а 26,5 % – лише щодо рішень із правовими або істотними наслідками.

Питання біометричної ідентифікації з використанням ШІ також привернули увагу респондентів. Найсуворішого правового контролю, на думку опитаних, потребують усі перелічені види біометричної ідентифікації – 24,4 %, розпізнавання обличчя – 20,0 %, розпізнавання голосу – 19,8 %, поведінкова біометрія – 13,1 %, масове відеоспостереження з автоматичною ідентифікацією – 12,4 %, а також розпізнавання ходи – 10,3 %. Водночас 52,0 % респондентів вважають допустимим використання систем розпізнавання обличчя в публічних місцях без обмежень, якщо це потрібно для безпеки. Водночас 16,6 % допускають таке використання лише в чітко визначених законом випадках, а 19,0 % – тільки за рішенням суду або з дозволу незалежного органу.

Серед найсуттєвіших ризиків використання біометричних ШІ-систем респонденти визначили використання даних не за первинною метою – 18,2 %, помилкову ідентифікацію особи – 15,5 %, незаконне масове спостереження – 15,2 %, дискримінаційні помилки алгоритму – 15,1 %, відсутність незалежного контролю – 14,0 %, неможливість ефективного оскарження результату – 11,9 %, а також витік біометричних даних – 10,1 %.

Аналізуючи думки респондентів щодо впровадження ризик-орієнтованого підходу до регулювання обробки персональних даних у системах ШІ, слід зазначити, що 40,2 % цілком поділяють такий підхід, а 20,2 % більше схвалюють. Визначаючи критерії високоризикової обробки персональних даних із використанням ШІ, респонденти найчастіше вказували на профілювання особи – 19,2 %, автономність системи – 15,2 %, використання біометричних або чутливих даних – 15,2 %, масштабність обробки даних – 12,7 %, істотний вплив рішення на права людини – 10,0 %, непрозорість алгоритму – 10,2 % і ризик дискримінації – 10,2 %.

Також слід зазначити, що 19,4 % респондентів схвалюють обов'язкову оцінку впливу на захист персональних даних для високоризикових систем ШІ, 30,2 %

вважають її необхідною лише в державному секторі, а 33,2 % – лише для великих приватних компаній. Щодо алгоритмічного аудиту високоризикових ІІІ-систем 30,8 % опитаних вважають його обов'язковим, 15,2 % – лише для державних систем, а 20,2 % – для систем, що обробляють біометричні або чутливі дані.

Респонденти висловили позицію і щодо суб'єктів відповідальності за порушення прав особи внаслідок обробки персональних даних ІІІ-системою. Найбільша частка опитаних – 30,0 % – вважає, що відповідальність мають нести всі суб'єкти залежно від їх ролі в життєвому циклі системи. Водночас 22,5 % покладають таку відповідальність на постачальника ІІІ-системи, 20,7 % – розробника ІІІ-системи, 15,1 % – оператора або користувача ІІІ-системи, 6,5 % – орган державної влади, який використовує систему, 5,2 % – володільця персональних даних.

Аналізуючи думки респондентів щодо напрямів удосконалення законодавства України у сфері захисту персональних даних під час використання ІІІ, слід зауважити, що найактуальнішими вони визначили: закріплення поняття високоризикової обробки персональних даних із використанням ІІІ – 15,0 %, законодавче закріплення права на людське втручання – 13,6 %, закріплення поняття інференційних персональних даних – 12,0 %, створення незалежного органу захисту персональних даних – 11,2 %, запровадження обов'язкової оцінки впливу на захист персональних даних – 11,0 %, спеціальне регулювання біометричної ідентифікації – 10,1 %, запровадження алгоритмічного аудиту – 10,1 %, гармонізацію законодавства України з GDPR та AI Act – 10,2 %, а також законодавче закріплення права на пояснення автоматизованого рішення – 6,8 %.

Проблеми правової охорони та захисту персональних даних у контексті інформаційних технологій досліджували українські науковці Д. А. Арзянцева, В. І. Базалицький, Д. М. Белов, М. В. Белова, М. В. Дубняк, О. М. Карапетян, А. П. Колесніков, О. В. Корнейко, Є. З. Остіян, О. О. Пунда, А. Радченко, К. С. Токарева, Н. О. Савлієва, В. Г. Хахановський та ін. Зарубіжна доктрина спрямовує значну увагу на алгоритмічну відповідальність, пояснюваність рішень ІІІ й захист інференційних даних. Водночас в українській правовій науці немає комплексних досліджень, присвячених системному аналізу правової охорони та захисту персональних даних саме у сфері штучного інтелекту, з огляду на європейські регуляторні тенденції та українські реалії, що й зумовило вибір теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.
Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р, а також Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 року № 1353-р. Зазначені програмні документи визначають актуальність цифрової трансформації, розвитку технологій штучного інтелекту, підвищення рівня захисту прав людини в цифровому середовищі та формування сучасних правових механізмів використання даних.

Робота відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних експериментальних розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2025–2029 роки, затвердженій наказом МВС України від 21 травня 2024 року № 326, а також основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2025–2029 роки. Проблематика дисертації узгоджується з науковими завданнями, пов'язаними з правовим забезпеченням цифрової трансформації, інформаційною безпекою, захистом прав людини, використанням сучасних інформаційних технологій та вдосконаленням правового регулювання у сфері обробки персональних даних.

Тема дисертації також безпосередньо пов'язана з виконанням зобов'язань України за Угодою про асоціацію з Європейським Союзом в частині адаптації національного законодавства про захист персональних даних до європейських стандартів. Отже, дослідження відповідає як державним науковим програмам, так і міжнародним правовим зобов'язанням України, відображаючи інтеграцію правових і технологічних аспектів відповідно до вимог сьогодення.

Тема дисертації «Правова охорона і захист персональних даних у сфері штучного інтелекту» затверджена (уточнена) рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 грудня 2023 року (протокол № 26).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розроблення теоретико-правових засад і практичних рекомендацій з удосконалення правової охорони та захисту персональних даних у сфері застосування технологій штучного інтелекту в Україні з огляду на міжнародний досвід.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі основні завдання:

- висвітлити концептуальні засади штучного інтелекту та визначити його вплив на обробку персональних даних;
- дослідити стан наукового розроблення проблеми та генезу правових підходів до охорони персональних даних у сфері ШІ в Україні;
- окреслити методологічні підходи до правової охорони та захисту персональних даних в умовах розвитку алгоритмічних технологій;
- проаналізувати поняття та класифікацію персональних даних у сфері ШІ на основі іноземного досвіду;
- систематизувати міжнародні нормативно-правові акти у сфері захисту персональних даних під час використання ШІ;
- дослідити правові засади регулювання захисту персональних даних у країнах ЄС, а також можливості імплементації зарубіжного досвіду в законодавство України;
- розглянути сучасний стан і тенденції розвитку національного законодавства щодо захисту персональних даних у сфері ШІ;
- виявити проблеми національного законодавства у відповідній сфері та визначити шляхи їх подолання;
- розробити рекомендації щодо нормативно-правового забезпечення захисту персональних даних у сфері штучного інтелекту в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі використання технологій штучного інтелекту й обробки персональних даних.

Предметом дослідження є правова охорона та захист персональних даних у сфері штучного інтелекту.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених мети й завдань використано комплекс філософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів.

Компаративістський метод застосовано для аналізу закордонних моделей правового регулювання захисту персональних даних і систем ШІ, зокрема підходів ЄС, США, Великої Британії, Канади та Японії, а також для оцінювання можливостей імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство (усі розділи).

Догматичний метод використано для аналізу чинних норм національного законодавства, виявлення їх суперечностей та прогалин, формулювання пропозицій з удосконалення правового регулювання (розділи 2, 3).

Формально-юридичний метод застосовано для тлумачення та систематизації норм Конституції України, Закону України «Про захист персональних даних», проекту закону № 8153, GDPR, Конвенції 108+ й Акта ЄС про штучний інтелект (усі розділи).

Логіко-семантичний метод використано для уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження, зокрема понять «інференційні дані», «автоматизоване рішення», «алгоритмічна відповідальність», «профілювання» (усі розділи).

Системно-структурний метод застосовано для розгляду правової охорони персональних даних у сфері ШІ як цілісної системи правових, інституційних і технічних елементів (усі розділи).

Метод моделювання використано для розроблення концептуальної моделі ризик-орієнтованого правового регулювання та визначення ролей розробників, постачальників й операторів ШІ-систем (розділ 3).

Прогностичний метод застосовано для оцінювання можливих наслідків імплементації європейських стандартів і формування рекомендацій щодо запобігання майбутнім правовим ризикам (розділ 3).

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали, що відображають практичний стан правової охорони й захисту персональних даних у сфері штучного інтелекту. Вона охопила результати анкетування 112 практичних працівників у сфері правозастосування та цифрової безпеки, офіційні звіти, аналітичні матеріали, правові публікації, узагальнення практики застосування законодавства про захист персональних даних, а також інші джерела, що стосуються проблем обробки персональних даних, використання штучного інтелекту, автоматизованих рішень, біометричних технологій та цифрової безпеки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень правової охорони та захисту персональних даних у сфері штучного інтелекту в українській правовій науці, у якому зазначену проблематику розглядають як самостійний об'єкт правового регулювання з огляду на технологічну специфіку алгоритмічних систем і підвищених ризиків для прав та свобод людини;

вперше:

- сформульовано цілісну наукову концепцію правової охорони та захисту персональних даних у сфері ІІІ, ґрунтовану на ризик-орієнтованому підході та принципах антропоцентричності, у межах якої персональні дані розглянуто як ключовий елемент життєвого циклу алгоритмічних систем;
- запропоновано виокремлення інференційних персональних даних як самостійного об'єкта правової охорони, визначено спеціальний режим їх захисту з огляду на здатність таких даних впливати на правовий статус особи;
- розроблено модель алгоритмічної відповідальності, яка передбачає диференціацію обов'язків між розробниками, постачальниками й операторами ІІІ-систем залежно від їхньої ролі у створенні та використанні алгоритмів;
- обґрунтовано підхід до правової оцінки обробки персональних даних через архітектуру алгоритмічних систем, логіку машинного навчання та соціальні наслідки автоматизованих рішень;

удосконалено:

- підхід до застосування принципів *privacy by design* і *privacy by default* шляхом їх адаптації до алгоритмічно складних систем на всіх етапах життєвого циклу моделі;
- підхід до проведення оцінки впливу на захист персональних даних шляхом включення специфічних критеріїв ІІІ, зокрема ризиків інференційного профілювання та непрозорості алгоритмів;

дістали подальший розвиток:

- наукові підходи до розуміння персональних даних шляхом розширення їх поняття за рахунок інференційних і похідних даних, які формують алгоритмічні системи;
- положення щодо ризик-орієнтованого підходу до правового регулювання ІІІ стосовно архітектури та функціональних характеристик алгоритмічних систем;
- підходи до забезпечення прозорості автоматизованих рішень шляхом обґрунтування необхідності нормативного закріплення обов'язку пояснюваності як ключової гарантії захисту прав людини.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки й рекомендації дисертації було впроваджено в практичну діяльність, їх використовують у:

- *науковій діяльності* – під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проєктів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову (акт Національної академії внутрішніх справ від 3 листопада 2025 року № 501-НД);
- *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Інформаційні технології та системи», «Застосування інформаційних технологій в правоохоронній діяльності», «Аналіз та прогнозування злочинності», для підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів (акт Національної академії внутрішніх справ від 3 листопада 2025 року № 502-ОП);

– у практичній діяльності Ради адвокатів Київської області – для організаційного, методичного й інформаційного забезпечення діяльності адвокатів з питань захисту персональних даних у сфері використання штучного інтелекту, зокрема щодо: 1) підготовки рекомендацій для адвокатів стосовно дотримання вимог законодавства про захист персональних даних під час роботи з цифровими сервісами, електронними доказами, автоматизованими системами й технологіями ШІ; 2) урахування ризиків обробки персональних, біометричних та інших чутливих даних у професійній діяльності адвоката; 3) удосконалення підходів до захисту прав клієнтів у випадках автоматизованого прийняття рішень, профілювання, використання алгоритмічних систем або цифрового спостереження; 4) використання окремих положень дисертації під час проведення освітніх заходів, семінарів, круглих столів і підвищення професійного рівня адвокатів з питань цифрової безпеки, конфіденційності, захисту персональних даних (акт Ради адвокатів Київської області від 30 грудня 2025 року № 1385/0/2-25);

– у практичній діяльності адвокатів АБ «ОЛЕКСАНДР БАЙДИК ТА ПАРТНЕРИ» – під час надання правничої допомоги фізичним і юридичним особам у справах, пов'язаних із захистом персональних даних, використанням цифрових технологій, систем штучного інтелекту, автоматизованої обробки інформації та біометричної ідентифікації, зокрема щодо: 1) підготовки правових позицій у справах про незаконне збирання, зберігання, поширення або використання персональних даних; 2) оцінювання правомірності використання електронних доказів, цифрових слідів, відеозаписів, біометричних даних і результатів автоматизованого аналізу інформації; 3) розроблення внутрішніх рекомендацій щодо захисту адвокатської таємниці, конфіденційної інформації клієнтів і персональних даних під час використання електронних сервісів та цифрових комунікацій; 4) формування правових висновків і консультацій щодо ризиків застосування ШІ-систем, алгоритмічного профілювання, автоматизованих рішень та необхідності людського контролю за такими процесами (акт АБ «ОЛЕКСАНДР БАЙДИК ТА ПАРТНЕРИ» від 1 грудня 2025 року).

Апробація матеріалів дисертації. Ключові положення дисертаційного дослідження, а також сформульовані автором висновки та практичні рекомендації були апробовані під час виступів на міжнародних науково-практичних конференціях і засіданні круглого столу, зокрема: «Масове відеоспостереження як інструмент забезпечення громадського порядку: переваги та загрози для прав людини в Україні» (м. Харків, 14 грудня 2023 року); «Правові аспекти захисту персональних даних при використанні технологій штучного інтелекту в експертній діяльності» (м. Торонто, Канада, 7–9 серпня 2025 року); «Правові аспекти охорони персональних даних у період воєнного стану та трансформації системи безпеки в Україні» (м. Харків, 9–11 серпня 2025 року); «Правові аспекти використання масового відеоспостереження в Україні: між потребами громадської безпеки та гарантіями прав людини» (м. Ліверпуль, Велика Британія, 21–23 серпня 2025 року).

Особистий внесок здобувача. Пошук, опрацювання та аналіз наукових джерел, нормативно-правових актів, міжнародних стандартів і практичних

матеріалів за темою дисертаційного дослідження здобувач здійснив самостійно. Теоретичні положення, висновки, пропозиції та практичні рекомендації щодо правової охорони та захисту персональних даних у сфері штучного інтелекту сформульовані й обґрунтовані автором особисто. Основні наукові результати дисертації відображено в наукових публікаціях дисертанта, підготовлених і викладених автором самостійно в трьох наукових публікаціях, а також двох наукових статтях у співавторстві. У працях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта становить 50 % і полягає в дослідженні проблем захисту персональних даних, аналізі ризиків використання штучного інтелекту, біометричних технологій, автоматизованої обробки інформації та формулюванні пропозицій з удосконалення законодавства України в цій сфері.

Публікації. Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження відображено в дев'яти наукових працях, з яких п'ять статей опубліковано в наукових виданнях України, включених МОН України до переліку фахових із юридичних наук, чотири – тези доповідей, оприлюднені за результатами участі в міжнародних науково-практичних конференціях, засіданні круглого столу, зокрема:

у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Машталяр О. М. Проблеми використання штучного інтелекту під час оброблення персональних даних та напрями їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 256–259.

2. Машталяр О. М., Хахановський В. Г. Масове спостереження та розпізнавання обличчя за допомогою штучного інтелекту: правові виклики та перспективи регулювання в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 317–321.

3. Машталяр О. М. Розпізнавання ходи як інноваційний метод ідентифікації: аналіз можливостей, ризиків та нормативно-правового середовища в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 90, ч. 4. С. 310–317.

4. Машталяр О. М., Хахановський В. Г. Людський елемент у системах ШІ, що обробляють персональні дані: європейський стандарт і український дефіцит регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 11. С. 160–163.

5. Машталяр О. М. Штучний інтелект і біометричні дані в кримінальному процесі України: допустимість, ризики, судовий контроль. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 92, ч. 3. С. 276–283.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Машталяр О. М. Масове відеоспостереження як інструмент забезпечення громадського порядку: переваги та загрози для прав людини в Україні. *Застосування інформаційних технологій у правоохоронній діяльності* : матеріали круглого столу (Харків, 14 груд. 2023 р.). Харків, 2023. С. 68–69.

2. Машталяр О. М., Хахановський В. Г. Правові аспекти захисту персональних даних при використанні технологій штучного інтелекту в експертній діяльності. *Science in the modern world: innovations and challenges* : за

матеріалами XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Торонто, 7–9 серп. 2025 р.). Торонто, 2025. С. 254–263.

3. Машталяр О. М. Правові аспекти охорони персональних даних у період воєнного стану та трансформації системи безпеки в Україні. *Креативний простір*. 2025. № 30 : Креативна трансформація та модернізація сучасного суспільства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 9–11 серп. 2025 р.). С. 9–11.

4. Машталяр О. М., Хахановський В. Г. Правові аспекти використання масового відеоспостереження в Україні: між потребами громадської безпеки та гарантіями прав людини. *Modern Science: Trends, Challenges, Solutions* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Ліверпуль, 21–23 серп. 2025 р.). Ліверпуль, 2025. С. 301–305.

Характеристика особистостей здобувача. Машталяр Олександр Михайлович, 1987 року народження, освіта вища. У 2021 році закінчив Національну академію внутрішніх справ за спеціальністю "Право" (диплом магістра). З вересня 2022 року по теперішній час аспірант денної форми навчання Національної академії внутрішніх справ.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття. Дисертація оформлена згідно з вимогами МОН України.

Структура дисертації відповідає меті, завданням, предмету дослідження і вимогам Міністерства освіти і науки України та складається із вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Дослідження правової охорони і захисту персональних даних в сфері штучного інтелекту є напрямом, який віднесено до спеціальності 081 – «Право».

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Машталяра Олександра Михайловича на тему: «Правова охорона і захист персональних даних в сфері штучного інтелекту».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Машталяра Олександра Михайловича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Машталяра Олександра Михайловича на тему: «Правова охорона і захист персональних даних в сфері штучного інтелекту», до разового захисту на здобуття ступеня доктора філософії у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 12, проти – немає, таких, що утримались – немає.

**Головуючий –
завідувач кафедри інформаційних технологій
навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
кандидат фізико-математичних наук, доцент**

Вадим КУДІНОВ